

Mihail Sebastian

Des de fa dos mil anys

Traducció de Xavier Montoliu Pauli

Pòrtic de Marta Petreu

Pròleg de Nae Ionescu a l'edició romanesa

LLEONARD MUNTANER ■

EDITOR

Mihail Sebastian

Des de fa
dos mil anys

Traducció i presentació de
Xavier Montoliu Pauli

Pòrtic de Marta Petreu

Amb el pròleg original de Nae Ionescu
a l'edició romanesa

Títol original:

De două mii de ani, Mihail Sebastian

Novella amb pròleg de Nae Ionescu

Bucarest: Editura Națională-Ciornei, 1934

Coberta: Jaume Muntaner a partir d'un detall de *Calea Victoriei* (1925),
de Nicolae Ionescu (Biblioteca Academiei Române)

Primera edició: setembre de 2019

Edició digital: juny de 2020

© De la traducció i la presentació: Xavier Montoliu Pauli, 2019

© Del pròleg: Marta Petreu, 2019

© D'aquesta edició:

carrer de Joan Bauçà, 33 - 1r | 07007 Palma (Mallorca)

editorial@lleonardmuntanereditor.cat

www.lleonardmuntanereditor.cat

Correcció lingüística: Maria Muntaner

Maquetació e-book: Susana Cardona

Aquest llibre ha rebut un ajut de
l'Institut Cultural Romanès (Bucarest)

e-ISBN: 978 - 84 - 17833-40-4

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot dur a terme amb l'autorització dels seus titulars, a part de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar-ne o escanejar-ne fragments.

TAULA

[Sebastian i els seus avatars polítics i novel·lescos](#)

[Marta Petreu](#)

[Presentació](#)

[Xavier Montoliu Pauli](#)

[DES DE FA DOS MIL ANYS](#)

[Pròleg](#)

[Nae Ionescu](#)

[Primera part](#)

[Segona part](#)

[Tercera part](#)

[Quarta part](#)

[Cinquena part](#)

[Sisena part](#)

SEBASTIAN I ELS SEUS AVATARS POLÍTICS I NOVEL·LESCOS

MARTA PETREU

A començament de l'any 1935, en un text que recapitulava els esdeveniments literaris importants de l'any anterior, el cronista literari romanès Eugen Ionescu, futur dramaturg francès Eugène Ionesco, escrivia: «L'any literari 1934 ha demostrat ben clarament que a casa nostra només es plantegen els problemes que es poden plantejar. És a dir, tot allò dictat. Per exemple: allò més important que ha desvetllat les discussions més vives durant el 1934 ha estat el pròleg de Nae Ionescu a una novel·la de M. Sebastian. El pròleg tractava el problema antisemita. L'únic problema que podia suscitar discussions, perquè així ho dicten les contingències, és debatre *primer de tot* aquest problema que, en el fons, en essència, en absolut, no és interessant». En aquella data, el futur dramaturg francès, tot i tenir ell mateix un tant per cent de sang jueva per part de mare, es revela, tal com es veu, força insensible al problema jueu que havia aixecat un important escàndol en la premsa al voltant de la novel·la *Des de fa dos mil anys*, del seu company de generació Mihail Sebastian.

De què tracta i quins són els personatges del drama, ja que d'un drama es va tractar.

El personatge principal és Mihail Sebastian (Brăila, 18 d'octubre de 1907 – Bucarest, 29 de maig de 1945), el nom real del qual és Iosef M. Hechter, nascut en una família de jueus romanesos relativament modesta. Sebastian pertanyia, al costat

de Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Constantin Noica, Petre Pandrea-Marcu Balș, Bellu Zilber, Lucrețiu Pătrășcanu, etc., a l'anomenada *Generació del 27*. El seu líder va ser l'escriptor Mircea Eliade, futur historiador de les religions, que va proclamar el primer programa-manifest de la Generació, *Itinerariul spiritual* [L'Itinerari espiritual], una sèrie de dotze articles apassionats i imperatius, publicats la tardor de l'any 1927 —d'aquí el nom de la generació— al diari *Cuvîntul*. (El va seguir, precisament l'any següent, un altre manifest d'altres joves, d'una violència encara més gran, *Manifestul Crinului Alb* [El Manifest del Lliri Blanc].) El Manifest d'Eliade es retroba, des del punt de vista de les idees programàtiques, amb les idees formulades la primavera de l'any 1927 pel jove i ja cèlebre escriptor Klaus Mann, fill gran de Thomas Mann, al petit volum *Heute und Morgen. Zur Situation des Jungen Geistigen Europas* [Avui i demà. Sobre la situació dels joves intel·lectuals a Europa] (Hamburg, Gebrüder Enoch Verlag); aquest fet fa que la generació romanesa del 27 sigui, malgrat les seves particularitats ideològiques locals, una part —perifèrica, certament— d'un fenomen generacional europeu molt més ampli, que es va manifestar al continent després de la Primera Guerra Mundial, quan es va fer una gran aposta per la joventut. La Generació del 27 va ser irracionalista, vitalista, espiritualista, «parricida» (és a dir, crítica amb tot el que havien fet les generacions anteriors), dedicada als experiments eròtico-vitalistes, mística i, una part d'aquesta, d'orientació ortodoxa (és a dir, que apostava per la religió ortodoxa com a norma ideològica i moral) i revolucionària. La major part dels joves de la Generació del 27 van ser, a compàs amb l'època (europea i romanesa en igual mesura), adversaris de la democràcia. Al començament, la generació del 27, apolítica, va estar en contra de qualsevol intromissió en política, una situació que només va canviar a partir de 1932-1933, quan molts dels membres de la

generació es van comprometre políticament, concretament amb els extrems, és a dir, ja sigui amb l'extrema dreta, ja sigui amb l'extrema esquerra, mentre que altres van romandre al centre; característic d'aquells que es van comprometre políticament a favor de l'extremisme revolucionari, ja fos el comunisme, ja fos el feixisme, va ser el fet que, si se n'havien desenganyat, passaven directament a l'altre extrem (del feixisme al comunisme o, al revés, del comunisme al feixisme), però mai no es quedaven al centre democràtic.

La Generació del 27 va tenir com a mentor reconegut Nae Ionescu (1890-1940), periodista del diari *Cuvîntul*, professor de Metafísica i Lògica a la Universitat de Bucarest, una personalitat controvertida, amb una evolució política espectacular. Filòsof de factura organicista, antiliberal i antidemocràtic convençut ja des d'un principi, Nae Ionescu va evolucionar al mateix ritme que l'Europa i la Romania d'entreguerres: ell va diagnosticar l'estat revolucionari de l'Europa contemporània i va intervenir políticament, a través del seu diari, per tal que a Romania tingués lloc una «revolució» collectivista (és a dir, totalitària) similar a allò que es veia al voltant. Per això, al començament va apostar per un partit (pel Național-Țărănesc [Partit Nacional-Camperol]) dirigit pel polític Iuliu Maniu; posteriorment, pel príncep exiliat Carol, futur rei Carol II, a favor del qual va militar perquè retornés al país i, després del seu retorn l'any 1930, Nae Ionescu va esdevenir-ne el conseller polític; a partir de la tardor de l'any 1933, pel Moviment Legionari (conduït per Corneliu Zelea Codreanu; un moviment polític de tall feixista, amb evidents particularitats religioses ortodoxes). El diari *Cuvîntul*, que des de la primavera de l'any 1928 havia esdevingut propietat seva, va ser un instrument eficient per als jocs polítics del professor-polític.

Gràcies a Nae Ionescu, Mihail Sebastian va ser contractat al diari *Cuvîntul* a partir de 1927, quan encara era estudiant. Al

principi, hi va escriure articles d'informació cultural, però a partir de 1929, és a dir, molt abans que els seus companys de generació, va començar a escriure-hi articles polítics —d'opinió (que comprometien la seva responsabilitat personal)—, no d'informació. El seu articulisme polític és paral·lel a l'orientació del diari i de les idees de Nae Ionescu, l'amo i director; mentre el «Professor», tal com deien a Nae Ionescu, escrivia l'editorial, Sebastian escrivia les rúbriques «cursives» (una rúbrica programàtica irònica) i «de fons» (una rúbrica més sòbria); als seus articles, Sebastian va repetir les idees de la dreta i, posteriorment, arran de l'evolució de Nae Ionescu cap l'extrema dreta, les d'extrema dreta del seu amo, habitualment amb un semitò o un to més baix. D'acord amb el diari i el seu director, Sebastian va ser un antidemòcrata, un antiliberal, un antiburgès explícit, un defensor de la revolució del món romanès, de l'autarquia, de la reducció del número d'estudiants procedents del camp i en contra de la gratuïtat de l'ensenyament bàsic; i en política externa, de l'*Anschluss* (la unió d'Àustria amb Alemanya); igualment, va ser un admirador de les accions de Mussolini i, com a «filòsof» de la història, considerava que la «revolució» collectivista de la Itàlia feixista i de l'Alemanya hitleriana era un fenomen inevitable al qual no tenia sentit oposar-se. Sebastian es va quedar a *Cuvîntul* i va continuar escrivint seguint la línia del diari, tot i que amb un to més baix que el del director, també la tardor de l'any 1933, quan Nae Ionescu es va aliar obertament amb el Moviment Legionari i va transformar el diari en una publicació explícitament prolegionària, en la qual col·laboraven els líders de la Legió. La seva permanència «al quitrà bullent de l'infern antisemita» de *Cuvîntul*, com va anomenar el diari un periodista jueu, li va causar crítiques per part de la premsa jueva.

Els fets van explotar del tot al tombant de l'any 1933; el 29 de desembre de 1933, els legionaris van assassinar I.G. Duca, el

primer ministre liberal. Sospitós d'instigar l'assassinat a través dels editorials de *Cuvîntul*, Nae Ionescu va ser arrestat (el 2 de gener de 1934, posteriorment alliberat el març), i el diari va ser suspès (només va reobrir l'any 1938).

Aquesta va ser aproximadament la conjuntura (presentada aquí dràsticament simplificada) en la qual va aparèixer la novella de Mihail Sebastian *Des de fa dos mil anys* amb el pròleg de Nae Ionescu.

Mihail Sebastian tenia, de feia molt, aproximadament des del 1930, tant la intenció d'escriure aquesta novella com el compromís amb Nae Ionescu que aquest l'hi prologaria. I precisament per a aquesta novella, que debat el problema jueu i en la qual Nae Ionescu mateix hi apareix com a personatge sota el nom de Ghiță Blidaru, el professor va escriure un pròleg antisemita. La combinació entre la novella i el pròleg va actuar com la dinamita, fent saltar pels aires l'articulisme romanès. (Convé precisar que, en una cultura en general agitada com ho era la romanesa, l'any 1934 van tenir lloc altres dos escàndols, provocats pels volums de dos autors d'aquesta mateixa generació del 27; concretament, un escàndol lligat a Nu [No], el volum del debut assagístic d'Eugen Ionescu, i l'altre vinculat a *Pe culmile disperării* [Els cims de la desesperació], el volum de debut d'Emil Cioran.)

La novella de Sebastian va ser escrita en clau; com ja hem dit, diversos personatges reals de Bucarest, començant pel mateix Nae Ionescu, es podien reconèixer fàcilment en els personatges del llibre. A més, la novella és una declaració explícita d'amor del novel·lista a «Aquest home a qui he estimat amb ràbia», és a dir, a Nae Ionescu, les contradiccions del qual s'esforça a comprendre. Declaració d'amor, la novella també és una declaració clara de vassallatge, ja que el narrador (és a dir, la figura de Sebastian) està sota «l'ull [de Blidaru] d'amo predestinat». I la naturalesa d'amo de Blidaru és subratllada

repetidament: «És l'únic home que conec i en contra del qual sento que el destí no pot res». «L'amo» amb una característica «combinació autoritària de celles» desperta en el jove adorador l'instint —masoquista!— de sotmetre-s'hi: «és una d'aquelles persones que fan lleis per a tots i t'obliguen a sotmetre't no tant als seus arguments, sinó al seu ambient i estil [...] És, fins avui, l'únic home a qui sento que és obligatori sotmetre'm, sense tenir per això el sentiment d'una abdicació, sinó, al contrari, d'un acompliment, d'una reintegració», escriu el novel·lista sense cap precaució. És una submissió masoquista perquè el jove admirador accepta, des del principi, «el pànic», «el neguit», «el temor» permanent, «l'opressió de la seva presència», fins i tot la vergonya d'ell mateix i el patiment (l'escena de les primeres converses, quan el professor el tracta amb brusquedat, «Ni tan sols em va voler mirar», omple l'heroi de vergonya, «em moro de vergonya», i de dolor: «Com vaig patir aleshores»). Com a amo reconegut, Blidaru és l'home que li canvia en sentit estricte el destí, encaminant-lo cap a l'arquitectura, en lloc de fer Dret, perquè: «Tu hauries de fer alguna cosa que et lligués a la terra», és a dir, «una professió» que «et retorni la sensació de matèria». En aquesta novel·la ideològica, en la qual, tant des del punt de vista del narrador com del del professor Blidaru, els jueus apareixen com a «abstractes» i deslligats de la terra, mentre que els romanesos, al contrari, «fent olor de terra»; la nova professió, lligada a la terra, sembla l'equivalent a una *teràpia de la judaïcitat*. I Sebastian, tot acceptant per al seu alter ego una nova professió, mitjançant la qual «servirà la terra, la pedra, el ferro», el posa i es posa —conscientment? inconscientment?— en la situació de *tractar-se*, per recomanació de Blidaru, la judaïcitat.

Malgrat el patiment i el neguit que li produeix, Blidaru està descrit pel deixeble com l'home a qui «no se li pot replicar res», és a dir, amb una paraula de Sebastian, *l'amo*, amb qui manté

una relació purament masoquista.

L'escàndol entorn de la novel·la *Des de fa dos mil anys* va ser, en primer lloc, de caire polític. Si aquell pròleg hagués estat escrit per algú altre que no fos Nae Ionescu (és a dir, per l'antic protegit del rei Carol II, que havia passat sense reserves als legionaris i havia esdevingut obertament l'adversari del rei, empresonat per instigar l'assassinat polític, alliberat, testimoni a favor dels legionaris assassins en el judici que els havien interposat, etc., etc.), l'escàndol hauria estat molt menor i fins i tot no s'hauria desencadenat.

Cal que precisem que tant Nae Ionescu com Mihail Sebastian van publicar, abans de l'any 1934, articles sobre els jueus i el problema jueu. Nae Ionescu estava en contra de l'assimilació dels jueus i dictaminava que el judaisme es trobava en el dilema de «patir eternament o morir. *Tertium non datur*». Al mateix temps, de la història dels jueus en va reprendre el criteri judaïc de nació —en els jueus, observa Nae Ionescu, «nació i religió s'identifiquen»— i el va utilitzar com a criteri sòlid pel que fa a la pertinença d'algú a la nació romanesa (és romanès només qui reuneix simultàniament i obligatòriament les dues qualitats: ser ètnicament romanès i de religió ortodoxa). Aquestes idees van passar (menys la darrera, relativa a la nació) a Mihail Sebastian, que les va utilitzar amb convenciment en els seus articles de premsa.

Les mateixes idees, portades fins a les darreres conseqüències, són presents també a la novel·la *Des de fa dos mil anys*, i al pròleg escrit per Nae Ionescu. Molts comentaristes, alguns dels quals jueus, van observar instantàniament que Nae Ionescu (al pròleg) i Mihail Sebastian (al cos de la novel·la) tenien les mateixes idees sobre els jueus i la judaïcitats, i que, per tant, tenien un fons comú d'idees.

Tan sols que Sebastian, a la novel·la, va contrariar el professor pel fet de declarar-se no només jueu, sinó també romanès i

danubià: i això, per a Nae Ionescu, va ser intolerable. Concretament, perquè contradeia la seva definició rígida de nació romanesa, una definició que va formular a partir del model de la definició jueva de nació. Després que (perquè tot succeïa l'any 1934): 1. Nae Ionescu hagués estat expulsat de la camarilla del rei Carol II, un rei que tenia una amant jueva; 2. Nae Ionescu hagués esdevingut l'eminència grisa del Moviment Legionari (des del començament, antisemita), hagués estat empresonat per això, etc.; 3. a Europa, l'extrema dreta i l'antisemitisme haguessin assolit un auge després que Hitler, l'any 1933, hagués arribat a ser el canceller d'Alemanya. I altres circumstàncies d'aquest tipus.

De caire polític, l'escàndol va ser, al mateix temps, el de les persones que hi estaven implicades, el de la combinació insòlita entre un ideòleg antisemita i un escriptor romanès d'origen jueu que declarava obertament el seu amor per un antisemita que el condemnava a patiments eterns: «... Iosef Hechter, no sents com t'envaeix el fred i la foscor?». Els articles crítics van arribar des de l'extrema dreta, des de l'extrema esquerra, des del bàndol democràtic, per part de la premsa jueva, a més de les persones a qui Sebastian (un articulista molt consentit fins a començament de l'any 1934, que atacava cruelment la persona, qualsevol que pertanyia als grups ideològics o només literaris adversos) havia atacat i ridiculitzat. Al mateix temps, Sebastian era defensat per molts dels seus companys de generació, fins i tot per Eliade. I a començament de l'any 1935 Sebastian es va defensar, no sempre mantenint-se en la línia de la veritat, en el petit volum *Cum am devenit huligan* [Com em vaig fer hooligan].

Després d'aquest relat, la relació de Sebastian amb Nae Ionescu es va mantenir. El Dietari de Sebastian ens mostra que la relació va continuar, potser en alguna ocasió també amb un afegitó d'ironia adreçat a Nae Ionescu, fins a la mort d'aquest (el març de 1940).

En el conjunt de l'obra de ficció de Sebastian, composta per prosa i peces de teatre, *Des de fa dos mil anys* ocupa una posició intermèdia, posterior als volums de prosa *Fragments dintr-un carnet găsit* (1932) [Fragments d'una llibreta trobada] i *Femei* (1933) [Dones] i anterior a *Orașul cu salcîmi* (1935) [La ciutat de les acàcies], una novel·la de caire juvenil i sentimental, i *Accidentul* (1940) [L'accident]. *Des de fa dos mil anys* és, al costat de la novel·la *Accidentul*, però per motius diferents, un dels encerts importants de Sebastian en el camp de la novel·la, ja que, si en tot el seu conjunt l'obra literària de Sebastian palesa un autor intelligent, delicat i melancòlic, *Des de fa dos mil anys* té un to més aspre i ple de força, sobretot —tal com va observar Eugen Ionescu—, en les «primeres quaranta i últimes quaranta pàgines», que són «admirables, doloroses, vives, agudes, dramàtiques, aclaparadores, escrites amb una expressivitat i autenticitats especials». Cal afegir que la talla d'escriptor de Mihail Sebastian va augmentar considerablement de manera pòstuma arran de la publicació (l'any 1996, és a dir, després de la caiguda del totalitarisme romanès de caire soviètic) de les seves anotacions íntimes al dietari, *Jurnal 1935-1944*.

Reprement el fil biogràfic de l'escriptor, evidentment, com que el diari *Cuvîntul* ja no existia, Sebastian va haver de buscar, a partir de gener de 1934, altres llocs on treballar. Entre els anys 1935-1940, Sebastian, que havia estat ajudat, arran del gran escàndol, per alguns intel·lectuals del bàndol democràtic, es va refugiar entre els demòcrates. No sense anotar sobre ells, amb la reserva d'algú que s'ha format sota la influència de Nae Ionescu i li ha pres les idees com a convenciments propis, «aquests demòcrates»; *aquests*, però no *nosaltres*, els *demòcrates*. I durant la Segona Guerra Mundial, va arribar —mitjançant el mateix moviment de pèndul que van fer molts altres companys de generació, d'un extrem a l'altre—, a l'extrem esquerre comunista, al grup del líder comunista Lucrețiu Pătrășcanu. En

conseqüència, el 23 d'agost de 1944, quan el dirigent de l'estat romanès, el mariscal Ion Antonescu, va ser apartat arran del cop d'estat dut a terme per una coalició de partits polítics i amb l'acord del rei Mihai, Sebastian va desenvolupar tasques de premsa per als comunistes; ell va escriure, seguint indicacions —tal com devia escriure a *Cuvîntul*, respectant les particularitats de la revista i les peticions del director del diari—, el manifest adreçat al país titulat *Manifestul Blocului Național-Democrat* [El Manifest del Bloc Nacional-Democràtic] i l'opuscle *Vine Armata Roșie* [Arriba l'Exèrcit Roig].

Va morir el 29 de maig de 1945, atropellat —quina terrible ironia!— per un camió de l'exèrcit soviètic.

Cluj, 27 d'octubre de 2018

PRESENTACIÓ

XAVIER MONTOLIU PAULI

Gairebé setanta-cinc anys després de la mort de Mihail Sebastian (1907-1945), era de justícia incorporar a les nostres lletres l'obra d'aquest autor romanès, d'origen jueu, nascut al Danubi. Afortunadament, el catàleg canònic de literatura romanesa traduïda és cada cop més reclamat i llegit i, a banda dels autors contemporanis, era bo d'abeurar-se en els autors clàssics moderns d'entreguerres.

És l'època de l'exuberància literària fora mida, quan la cultura romanesa vol modernitzar-se i sincronitzar amb Occident per deixar enrere allò tradicional i autòcton i apostar així per una prosa lliure de mites, objectiva i autèntica —val la pena apuntar el nom del màxim representant de la literatura de l'autenticitat: Max Blecher (1909-1938), un altre novel·lista romanès d'origen jueu precisament amic de Sebastian—, creïble i moderna, que recupera els valors i els problemes reals de la vida, viscuts —narrats— també amb la veu interior. Serà arran de la pugna entre aquests dos mons —tradicional i modern (d'altra banda molt presents en el llibre també com un reflex del contrast entre la cultura jueva tradicional i la moderna o assimilada)— que, per anar més endavant encara, emergiran posteriorment, a tot el continent, les avantguardes, com és ara el dadaisme de la mà del romanès Tristan Tzara, ja establert a Zuric.

Tots aquests corrents queden emmarcats per les circumstàncies històriques de resultes de la Gran Guerra: el naixement d'alguns estats a l'Europa Central, l'esfondrament

dels imperis austrohongarès i rus, el temor de l'extensió del comunisme des de la Unió Soviètica, la depressió econòmica (29-33) i, en conseqüència, el progressiu ascens europeu de l'extrema dreta. La Romania moderna, nascuda l'any 1918 arran de la unió dels tres principats medievals, viurà un auge social i econòmic urbà però quedarà sotmesa també a les pròpies vicissituds polítiques que tindran com a punt de mira, entre d'altres, la comunitat jueva. De fet, no és fins l'any 1924 que els jueus romanesos —a qui s'havia prohibit tradicionalment comprar terra romana la qual cosa havia comportat una presència molt forta a les ciutats i el desenvolupament de la seva activitat econòmica a través de professions liberals—, aconseguiran la ciutadania romana. Així, Romania esdevenia el tercer país europeu amb més ciutadans jueus, per sota de Polònia i de la Unió Soviètica.

L'any 1927, Corneliu Zelea Codreanu creava l'organització feixista i ultraortodoxa *Garda de Fier*, la Guàrdia de Ferro, la branca militar de la Legió de l'Arcàngel Gabriel, de tall antisemita que, esdevinguda partit polític, deu anys més tard, entre 1937 i 1938, faria que Romania retirés aquesta ciutadania als jueus, es donés carta blanca als pogroms i comencés la persecució dels jueus romanesos en el context europeu de la puixança de l'extrema dreta, el feixisme i les polítiques antisemites.

La novel·la *Des de fa dos mil anys* abraça els fets i les «convulsions» viscuts per un jove intel·lectual jueu en la dècada que va del desembre de 1922 —quan, sent universitari a Bucarest, s'inicien els moviments estudiantils en contra dels jueus—, fins, aproximadament, els anys 1932-1933, quan retorna a Bucarest després de l'estada professional de dos anys a París com a arquitecte. L'obra, escrita aproximadament entre 1931 i 1933, quan Sebastian tenia vint-i-set anys i vivia a París fent el doctorat, evidencia el canvi de paradigma des de la manca

d'identitat jueva del jove protagonista —és indicatiu que no tingui nom propi— a la consciència torbadora d'una identitat múltiple, inevitablement contradictòria.

Si bé la novel·la pertany al gènere del dietari ficcionalitzat i, per tant, escrita en primera persona, una fórmula pròpiament gidiana, es tracta també de l'exercici literari del drama de la solitud màxima, de l'alienació total. Tanmateix la novel·la es configura mitjançant l'enlluernament o fascinació del deixeble pel mestre (que el rebutja) i pren forma de diàleg (públic) entre l'estudiant i el seu professor. Entre Mihail Sebastian i Nae Ionescu. Més enllà d'aquesta associació, cal advertir, seguint els crítics romanesos actuals, com també apunta Petreu, que els lectors del moment van poder descodificar amb molta facilitat quina correspondència hi havia entre els protagonistes del llibre i altres personatges contemporanis de Sebastian. Així, per exemple, a més de Nae Ionescu (Ghiță Blidaru), el futur ideòleg de la Guàrdia de Ferro, també s'estableixen aquestes altres associacions: el filòsof Emil Cioran (Pârlea), l'escriptor Camil Petrescu (Vieru), etc. Igualment, molt més propers els resultaven els diferents posicionaments jueus d'aquella època, representats per diferents personatges del llibre: des del sionista Sami Winkler a Abraham Sulitzer, representant de la cultura del gueto, passant pel jueu nacionalista, Pierre Dogany, l'antisemita de caire psicològic Maurice Buret, etc.

Sebastian, a més de ser un dels autors exponencials de la Generació del 27, a *Des de fa dos mil anys*, obra on conflueixen, com dèiem, el gènere de la novel·la amb el del dietari, reuneix la condició, en primer lloc, d'haver volgut escriure sobre què significava ser jueu a la Romania d'aquells anys; en segon, d'haver sabut captar la crònica profètica del que s'esdevindria arran de l'antisemitisme social entès també com una forma de persecució de les persones per les seves idees o identitats i, finalment, publicant l'obra en la seva integritat —pròleg i

novella—, d’haver volgut plasmar la manifestació estètica del conflicte a través de la paraula del prologuista i la paraula del novel·lista.

Aquí rau, en gran part, la motivació de la tria d’aquesta obra per fer-ne la traducció al català. En el moment de preparar l’edició que el lector té a les mans, ens va semblar que s’imposava doncs, reproduir íntegrament el volum publicat per Mihail Sebastian l’any 1934 incloent-hi, és clar, el pròleg original de Nae Ionescu, per mostrar els avatars d’aquell moment. A més, s’ha incorporat com a pòrtic un succint però erudit text d’una de les investigadores actuals més consagrades en l’estudi de Sebastian i d’aquesta generació literària, com és Marta Petreu.

Reputada professora d’història de la filosofia romanesa a la Universitat Babeş-Bolyai de Cluj, Petreu és també reconeguda — i traduïda—, per la seva obra de creació literària com a narradora i poeta (com a tal, l’any 2016 va participar al Festival Internacional de Poesia d’Oliva i a la Setmana de la Poesia de Barcelona) Ha publicat assajos sobre Cioran o E. Ionescu, i també sobre religió, crítica literària i estudis de cultura romanesa del segle xx. En el camp de la història de les idees, destaquen els volums romanesos *Generația ’27 între Holocaust și Gulag* (2011, 2016) [La Generació del 27 entre l’Holocaust i el Gulag] i la controvertida publicació *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu – Mihail Sebastian* (2009, 2010) [El diable i el seu deixeble: Nae Ionescu – Mihail Sebastian], que va sacsejar alguna de les repetides certeses de la cultura romanesa, com algunes personalitats intel·lectuals d’entreguerres, com ara Sebastian mateix, o bé el seu amic Eliade. Exercicis així d’anàlisi i restitució de la memòria històrica i ideològica diuen del seu rigor però també de la importància de dur-los a terme necessàriament.

Les edicions i reedicions romaneses contemporànies d’aquest volum continuen publicant íntegrament l’obra original de 1934,

és a dir, encapçalant el llibre amb el pròleg antisemita de Nae Ionescu seguit de la novella de Mihail Sebastian. Sota aquest format és com sempre s'hi refereix la crítica romanesa actual. Algunes editorials, com ara la bucarestina Hasefer — especialitzada en temàtica jueva—, inclouen en el mateix llibre el volum *Cum am devenit huligan* (1935) [Com em vaig fer hooligan], l'aplec de textos sobre la primera recepció de la novella i les explicacions de l'autor arran de l'escàndol ocasionat. Cert és que el mateix Sebastian va escriure al seu dietari (27 de març de 1936): «m'alegraria molt tornar a publicar aquest llibre sense el pròleg de Nae i sense cap explicació per part meva»; però també és cert que, resseguint les mencions que fa de la novella *Des de fa dos mil anys* al seu dietari arran del costum que té d'agafar a l'atzar un llibre del prestatge i llegir-ne alguns fragments, es reitera en constatar el valor literari excepcional de la seva novella.

En canvi, en l'aposta internacional per presentar-ne la traducció, el criteri a l'hora de mantenir el pròleg de Nae Ionescu varia segons l'edició i el context. Així, l'edició alemanya de 1997 manté el pròleg de Nae Ionescu i inclou la rèplica hooligànica de Sebastian al final del llibre; en canvi, l'han omès tant l'edició francesa (1998) com la castellana (2008), substituït, en aquest darrer cas, per un magnífic pròleg de Norman Manea i una breu nota del seu traductor. La traducció de l'obra de Sebastian s'ha vist incrementada substancialment i estesa en molts països arran de l'entrada en ús públic dels drets de l'autor, l'any 2017 i, concretament, la traducció de *Două mii de ani* ha vist augmentat considerablement el seu interès. D'aquesta manera, recentment, han aparegut traduccions en llengua anglesa (2016, amb el pròleg de Nae Ionescu), italiana i neerlandès, txeca (2018), mentre es prepara també per enguany la traducció noruega del llibre; totes elles garanteixen la circulació i la recepció de l'obra de Mihail Sebastian.

La Romania de Sebastian s'anava precipitant, en plena Segona Guerra Mundial, cap a l'ascensió al poder de la Guàrdia de Ferro l'any 1940, seguida posteriorment, per la dictadura del Mariscal Antonescu (1941). Les comunitats jueves van ser, successivament, assenyalades i perseguides —basta conèixer i recordar els trens de la mort, els pogroms a Iași (27-29 de juny de 1941), a Bucarest i altres ciutats de país, o les deportacions practicades a la contrada de Bucovina, la terra natal de Paul Celan i Aaron Appelfeld, entre d'altres, o a la ciutat d'Odessa, sota el silenci tàcit d'autoritats i societat. La rinocerontització dels intel·lectuals era ja un fet. I la fascinació —o «mística de l'ultranacionalisme» en paraules del professor Francisco Veiga (UAB)—, per l'extrema dreta i el feixisme corria paral·lela a les proclames antisemites fonamentades en el fet que l'assimilació dels jueus era una «impossibilitat» a qualsevol preu.

En aquell moment, altres autors van abordar el tema identitari en forma d'obres literàries o bé de dietaris (Emil Dorian: *Jurnal din vremuri de prigoană 1937-1944* (1996) [Dietari dels temps de la persecució]), resseguint el sentiment de l'estranger perpetu; una manifestació doblement evocada posteriorment per Norman Manea al seu assaig *La cinquena impossibilitat* (Galaxia Gutenberg, 2015) i, literàriament, al llibre *Întoarcerea huliganului* (2005) [El retorn del hooligan], reprenent el leit-motiv del hooligan de Sebastian al llibre *Cum am devenit huligan*, que posa de manifest la filiació de l'escriptura jueva en llengua romanesa de Sebastian fins a Manea.

O més recentment, la novel·la firmada per Ioan T. Morar Negru și Roșu (2013) sobre les deportacions de gitanos —i jueus— ordenades pel mariscal Antonescu a Odessa, escrita amb la intenció de rememorar i ressituar aquests esdeveniments tràgics en la història romanesa. Com no podia ser d'altra manera, el cinema romanès, tan en voga, també ha volgut implicar-se en la recuperació i reescriptura d'aquests episodis

històrics i l'any 2018 es va estrenar la pel·lícula dirigida per Radu Jude *Îmi este indiferent dacă vom intra în istorie ca barbari* [M'és indiferent si entrarem a la història com a bàrbars], un títol pres de la frase pronunciada pel ministre Mihai Antonescu —un dels grans promotors de la campanya de purificació ètnica en contra de jueus i gitanos— al consell de ministres (8 de juliol de 1941) presidit pel mariscal Ion Antonescu.

Veus i episodis que deixen la intempèrie. Que prenen la paraula. Com els protagonistes del relat de Sebastian, aquest home que en el seu exili interior al Bucarest d'entreguerres — retratat magistralment pel fotògraf Nicolae Ionescu (1903-1975) —, a més d'escriure, també anava als concerts de música a la Filharmònica o escoltava les transmissions de concerts de Mozart, Bach o Beethoven a la ràdio, perquè com a articulista també va publicar cròniques musicals. Al seu dietari, anota profundament admirat i emocionat, l'audició del violoncellista Pau Casals, dirigit pel mestre George Enescu, interpretant els concerts per a violoncel i orquestra de Schumann i de Brahms: «quina gran lliçó d'art, i potser de vida». Aquesta sentència bé podria resumir, també per al lector d'ara, l'esperit de l'obra de Sebastian —quina gran lliçó d'art!—, i especialment a *Des de fa dos mil anys*: quina gran lliçó de vida!

Badalona, 29 de juny de 2019¹

¹ Voldria agrair l'acompanyament de Jana Balacciu Matei i de D. Sam Abrams durant el procés de traducció i la feina d'edició de Maria Muntaner, que ha fet una aposta per introduir, consolidar i difondre la literatura romanesa a les nostres lletres. I, especialment, és clar, als lectors d'aquesta literatura.

Mihail Sebastian

Des de fa dos mil anys

Novel·la amb pròleg de Nae Ionescu

Bucarest • 1934

PRÒLEG

NAE IONESCU

Mihail Sebastian ha decidit debatre el problema del judaisme. I ho fa amb un cas concret. Ell escull un moment d'alguna manera històric, aproximadament els deu darrers anys de les nostres convulsions polítiques, i intenta establir en aquest marc la vida d'esperances, de lluita i de patiment d'un jueu desprevingut — però no per això menys jueu—, que és un ésser originari, potser justament el seu ésser originari, Iosef Hechter. Iosef Hechter es turmenta. Però com que Mihail Sebastian vol resoldre un problema, en el sentit que ell vol entendre per què s'atribola i si no pot ser d'una altra manera, Iosef Hechter viu amb lucidesa, és a dir, desdoblat, el drama aquest del judaisme. El punt d'arribada d'aquest Iosef és una mica sorprenent: havent enfilat el camí racionalista —judaic pròpiament— del PER QUÈ?, el nostre heroi acaba per adoptar, d'una manera metòdica, l'actitud estàtica de Ghiță Blidaru que, atès que és oriental, pot ser assimilada també pels jueus (com a mínim, pel jueu místic) des del moment en què forma part dels fonaments del pensament matematitzant de Spinoza, però no és menys aliena al jueu d'avui que, fortament implicat en la lluita amb la problemàtica de la seva raça, vol ser un lluitador. El resultat? Iosef Hechter no aconsegueix explicar res. En canvi, ell constata; constata que Judes sofreix i es turmenta i que no pot ser de cap altra manera.

Tan sols que aquesta constatació no és necessària. És veritat que des que el món és món i des que hi ha jueus —perquè,

certament, hi ha jueus des que hi ha món— aquest poble ha sofert. Però del seu permanent patiment, no es pot concloure, si no és inductivament, és a dir, hipotèticament, a benefici d'inventari, el caràcter necessari del seu patiment. I això és insuficient. Acceptant això, doncs, com també fa Iosef Hechter, que *Judes agonitzarà fins al final del món*, jo crec que es pot *demostrar* que no pot ser de cap altra manera. I com que Iosef Hechter no ho fa, que Mihail Sebastian permeti a Ghiță Blidaru dir aquí allò que no ha dit a Iosef Hechter.

Buscar al problema del judaisme una solució general de caire polític és una operació mancada de sentit. Perquè des del moment en què Judes pateix i ha de patir, se sobreentén que tantes vegades com es plantegi, sigui on sigui, en un conflicte, el problema del judaisme es resoldrà per mitjà del patiment dels jueus. (La qual cosa no és una solució!) I es resoldrà així no perquè els homes siguin dolents o injustos sinó pel senzill motiu que Judes ha de patir. Així, el drama del judaisme ni tan sols és un *problema* polític —un problema semblant implicaria sempre una solució—, sinó, senzillament, un *fet*. Els jueus poden fornir, des del punt de vista polític, material per a un problema dels pobles enmig dels quals viuen o amb els que estan en contacte. Aquests problemes tenen, ben segur, solucions —bones o dolentes—, però solucions en definitiva. D'aquesta manera, Espanya va resoldre, o va creure que resolia, a finals del segle xv, el problema jueu, tot expulsant els jueus del país. Però això no resol el problema del judaisme com a tal; ans al contrari, només confirma el *fet* del drama judaïc.

És a dir, el drama jueu no pot ser resolt; perquè no és un problema sinó un fenomen. Tanmateix, aquest fenomen pot ser conegut, és a dir, entès. Per quina via i per quin mètode? Si el drama jueu pogués ser resolt de qualsevol forma, aleshores seria un fenomen de relació; el conflicte naixeria d'una defectuosa presa de contacte entre els jueus i les altres persones, un

contacte que podria ser millorat, ajustat. Com que aquest conflicte és permanent, indistintament del temps i del lloc, o més exactament, si aquest conflicte és permanent —tal com constata també el nostre heroi i tal com ho crec jo mateix—, aleshores cal concloure necessàriament que les causes del conflicte es troben en el jueu. És per això que la indicació metòdica és precisa; si el jueu ha de patir, el seu patiment ha de tenir l'origen en ell mateix, però com que el patiment és buit, perquè trenca l'harmonia de la creació de Déu, el jueu ha d'estar substancialment malalt. I per això mateix, per resoldre el misteri del patiment permanent de Judes, ens cal saber què significa ser jueu.

Jo ja sé que el mètode habitual per investigar «la qüestió jueva» no és aquest. Els antisemites, per exemple, procedeixen precisament al revés: d'una manera empírica. És a dir, ells estableixen que existeix un conflicte constant entre els jueus i els altres pobles, un conflicte que, en determinats moments, cerca desenllaços durs. Arran d'aquests desenllaços, els jueus pateixen, ben segur; però la culpa és només seva, ja que des que existeixen, només han comès infàmies. És inútil insistir sobre la manca de valor d'aquest mètode. Només diré que no pot ser concloent, ja que els seus resultats també poden ser ben utilitzats pels jueus en contra dels antisemites. Per cert: com determinen els antisemites la culpa dels jueus? En el millor cas —quan no queden satisfets només amb afirmacions— se citen exemples a través de l'enumeració —un, dos, un miler—, en els quals els jueus han comès les infàmies. Això és una prova? No. Perquè per a un miler de fets culpables, els jueus poden aportar, en qualsevol moment, un miler de fets lloables. Són malèfics? Sí. Però són també benefactors de la humanitat. Són espoliadors? I tant. Però també són filantrops. Són traïdors en temps de guerra? És possible. Però n'hi ha tants que han mort d'una manera senzilla i honesta. Etcètera. Així doncs, si els

antisemites diuen: és just que patiu perquè sou dolents, els jueus poden respondre: no és just que ens mortifiqueu perquè som bons. Qui té raó? Tant els uns com els altres. Però això vol dir: ni els uns, ni els altres. I això? Perquè el seu mètode de demostració per enumeració no pot ser concloent.

Tornem, doncs, a l'altre mètode: Judes es turmenta. Per què? No existeix un «per què». Judes es turmenta perquè... és Judes. De la mateixa manera que el sol illumina, el cavall té quatre potes o la suma dels angles interiors d'un triangle pla és igual a cent vuitanta graus, el jueu pateix, és a dir, està substancialment malalt. Però aleshores, què és un jueu?

La qüestió no és tan senzilla. En qualsevol cas, cal preparar les respostes. Per això, primer de tot: quan és jueu, algú? Ja vaig debatre una vegada aquest problema en una conversa amb el senyor I. Frollo, sobre els anomenats romanesos catòlics. La conversa no va comportar una única conclusió. Perquè els punts de partida de cadascun de nosaltres dos eren diferents. És a dir, aleshores no ens vam posar d'acord sobre la pregunta: quan és algú romanès. Reprenc, doncs, l'aclariment del meu punt de vista. Amb més raó si l'elucidació d'aquesta qüestió és essencial pel que ens preocupa aquí. La qualitat de ser romanès, jueu, turc o alemany és una qüestió de pertinença: formes part d'una col·lectivitat, d'una comunitat. Això pot ocórrer de dues maneres: una de subjectiva, mitjançant un acte de confessió; l'altra d'objectiva, pel fet de ser el vehicle d'una història. La primera modalitat no és efectiva. Ja que no n'hi ha prou amb fer professions de fe judaica, per exemple, per ser jueu. Encara més, pots declarar, sentir, creure que no ets jueu i, tanmateix, ser-ho. Ja ho deia en alguna altra ocasió: la pertinença a una comunitat qualsevol no és un acte de voluntat individual; i això també ho crec ara. Algú pot estar al servei d'una col·lectivitat, pot fer-hi tasques preeminents, fins i tot pot sacrificar la vida per aquesta col·lectivitat; tot això, en el fons, no l'apropa en absolut a aquesta

comunitat. Alemanya va dur a terme la guerra gràcies a l'activitat de dos jueus: Haber i Rathenau. Tanmateix, per això, Haber i Rathenau no van esdevenir alemanys. Van servir, però, des de fora, enllà dels murs de la comunitat espiritual alemanya. És injust? La pregunta no té cap sentit: és *un fet*. És per això que l'única manera real de ser jueu, francès o què sé jo, és ser portador de la història corresponent. Sí, indubtablement, aquesta precisió està confegida més aviat d'imponderables i, per tant, serà difícilment acceptada; sobretot, en la nostra època, quan tot just ara es comença a recuperar el sentit dels imponderables. Però no és culpa meua. Jo no puc raonar sense imponderables, ni tampoc no ho vull, perquè només aquests imponderables són capaços d'expressar i transmetre directament les realitats més complexes. Ets, doncs, romanès o jueu o alemany, si ets fruit d'una història. El fruit natural i normal. Perquè, igual que en qualsevol procés vital, poden aparèixer també aberracions: congènites o d'altre tipus. L'acte de consciència pel qual reconeixes ser membre d'una comunitat espiritual —expressió d'una mateixa història— pot, com a molt, *incrementar* la teua romanèsitat, i tan sols només la intensitat i la precisió d'aquesta romanèsitat. Però pots ser molt romanès sense ni adonar-te'n. De la mateixa manera que un roure és roure... sense saber-ho. En conseqüència: ets romanès o jueu o grec no per una professió de fe sinó per vehicular una història, sense que aquesta qualitat sigui un acte individual de voluntat sinó un estat *natural*.

Iosef Hechter no ignora aquestes veritats fonamentals. Ell té l'oportunitat de descobrir-les a la seva mateixa família. En cada jueu hi ha dos elements actius: un de la tradició judaica, l'altre de la terra natal. La tradició judaica és una de sola; la terra natal és diversa. Hi ha un jueu rus, igual que hi ha un jueu romanès o un jueu alemany. Això és un fet, però un fet que genera confusió. Que sigui un fet es pot demostrar fàcilment: hi ha tants jueus